

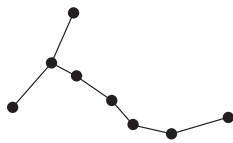
PRÍBEHY SPOZA DVERÍ

portugalský
inštitút

GERMANO ALMEIDA

Preklad Anton Pasienska

PRÍBEHY
SPOZA
DVERÍ

portugalský
inštitút ●

GERMANO ALMEIDA

Preklad Anton Pasienska

Táto kniha vychádza vďaka finančnej podpore

Obra apoiada pela Direção-Geral do Livro,
dos Arquivos e das Bibliotecas/Portugal.
Obra publicada com o apoio do Camões
– Instituto da Cooperação e da Língua, I.P.

Príbehy spoza dverí
z portugalského originálu Estórias de Dentro de Casa
Copyright © Germano Almeida, 1996
by arrangement with Literarische Agentur Mertin Inh.
Nicole Witt e. K., Frankfurt am Main, Germany
Preklad a rozhovor © Anton Pasiénka
Projektový manažment Zuzana Chudíková
Zodpovedná redaktorka Katarína Jusková
Grafický návrh a úprava Eva Belláková
Grafický návrh obálky Júlia Molčanová
Slovak edition © Portugalský inštitút
Bratislava 2020, www.portugal.sk
Tlač EXPRESPRINT s.r.o., Partizánske
Printed in the Slovak Republic

ISBN 978-80-973160-8-2

Aninhas Marii a Joãovi Nunovi

OBSAH

In memoriam	9
João Nuno a jeho ženy	75
Ťažký život umelca	111
Rozhovor s autorom	161

IN MEMORIAM

1

Aj keď sa omša na výročie nečakaného úmrtia Fernanda de Macedo, ktorú dona Rosalinda Almeidová dáva slúžiť každý rok, koná práve v deň štátneho sviatku, dosiaľ na ňu chodí dosť ľudí.

Ako by aj nie, keď všetci v meste dodnes s hlbokým zármutkom spomínajú, ako ich zaskočila správa o Fernandovom tragickom úmrtí, dokonca aj tí, čo sa úplne nestotožňovali s jeho politickými názormi, ľutujú, že si Macedo, taký dobrý chlap, hoci trocha strelený, siahol na život práve v deň národnej nezávislosti.

Dona Rosalinda si dá vždy záležať, aby sa v *Hlase ľudu* a ďalších oznamovacích prostriedkoch zverejnilo, že dňa piateho júla o sedemnástej hodine dáva vo farskom Kostole Panny Márie slúžiť zádušnú omšu za predčasne zosnulého Fernanda de Macedo, ktorý sa odobral na pravdu Božiu práve v deň, keď sa po stáročiach útlaku kapverdský ľud prebudil do nového života. A keďže pochybuje, že by všetci čítali noviny alebo počúvali štátny rozhlas, pre istotu ešte obvolá všetkých priateľov zosnulého, a nie je ich málo, aby si splnili svätú povinnosť a pripomenuli úbohého Fernanda, nech mu dá pánboh večnú slávu, lebo to vlastne vôbec nebol zlý človek a každý dobrý kresťan musí urobiť, čo treba, aby jeho duša odpočívala v pokoji.

Aj dnes sa dona Rosalinda na konci omše naposledy trikrát prežehná a s úľavou si vydýchne, že si znova splnila povinnosť. Božtekom na líce sa všetkým poďakuje za to, že prišli, zavesí sa do svojho tretieho manžela Teodora de Almeida, prehodí si na temeno závoj z čiernej čipky, ktorý jej počas obradu zakrýval tvár, a zamieri z kostola rovno do neďalekého baru Mulín rúš. „Smútok treba spláchnuť,“ usmeje sa, „najmä keď človek kľáčí polhodinu na kostolnej dlažbe a kajá sa z cudzích hriechov.“ Keď však vtedy prišla domov, našťastie je to už dávno, zmocnilo sa jej čisté zúfalstvo. Uprostred obývačky ležal jej mŕtvy muž, v lavej ešte teplej ruke držal pištoľ a okolo súmernej tváre sa mu rozlievala kaluž krvi.

Zatmelo sa jej pred očami, vybehla na ulicu ako zmyslov zbavená a vrieskala tak, že ju všetci museli počuť aj uprostred petárd, delobuchov, hudby a rozjareného davu, ktorý sa ťahal od Lisabonskej ulice až k námestíčku pri gymnáziu a volal na slávu novonadobudutej nezávislosti. Hoci vtedy bývala neďaleko Fonte Cónego, nevedno prečo ozlomkrky utekala práve k Starému gymnáziu, kde už stál zástup jasajúcich ľudí. „Zabili mi muža! Zabili mi muža!“ bedákala a predierala sa davom. Potom zabočila na Madeiralskú ulicu k starej budove súdu, po prvý raz nechala bez komentára jej ponurosť, a vzápätí na ulicu vedúcu k benzínovej pumpe, kde sa svietilo, ale bola už zatvorená. To ju však neodradilo, vrhla sa k stojanu na super a búchajúc doň zúrivo pästami, vykrikovala: „Frank! Fráááánk, daj mi benzín, už sa mi nechce žiť, tak daj mi ten benzín!“ Jedinou odpoveďou však bolo studené svetlo žiaroviek, v ktorom stála ako na javisku, kde ju pozorovalo pár zvedavých divákov, čo sa odpojili od oslavujúceho zástupu. Vrhla sa teda medzi nich a zamierila rovno k ulici Pri cintoríne.

Niekoľko zvedavcov sa vybralo za ňou, a keď ju dostihli neďaleko pekárne Fábrica Favorita, len zúfalo za-

lamovala rukami, že sa ide hodiť do mora na pláži pri Matiothe, nech ju voda odnesie až do Brazílie alebo zožerú žraloky. Za nič na svete si nechcela dať vysvetliť, že Matiota je presne opačným smerom, a nariekala, že to všetko je jedno odpornejšie sprisahanie, ktoré ju pripravilo o rodinu, že sa proti nej spriahol celý svet aj s Pánom Bohom, takže sa nedalo nič robiť, len jej rovno na mieste poriadnu zavesiť, aby sa konečne trocha spamätala. Vzápätí ju s rukami skrútenými za chrbtom nasilu odviekli do Nemocnice Baptista de Sousa – skoro všetky autá boli v sprievode a trúbili na oslavu nezávislosti – a tam jej ošetrovateľ narýchlo pichol injekciu na upokojenie.

Inak mala dona Rosalinda veselú povahu, a keď dnes hovorí o tej pliaži, čo mala doma a čo ju ešte aj po smrti stojí nemalé peniaze, lebo za ňu každý mesiac dáva v kostole spievať žalmy a rok čo rok slúžiť omšu, v hlase jej neznie ani smútok, ani výčitky. Keď ju však požiadal o ruku Teodoro, s ktorým sa posledných šesť mesiacov vídala každý deň, povedala mu, že by o tom aj uvažovala, ale iba ak slúbi, že jej nebude brániť, aby omšu za zosnulého dávala slúžiť aj naďalej. Veď je to len raz za rok, dodala na vysvetlenie, a navyše vo sviatok, takže ti to nebude v ničom prekážať. Teodoro hneď súhlasil, nemá nič proti, veď omša je aj tak na výsosť rodinná záležitosť, bol by tam vlastne navyše. Lenže Dona Rosalinda, žena bystrého úsudku, sa hneď dovtípila, že Teodoro sa chce vyhnúť povinnostiam, ktoré podľa nej patrili k rodinnému životu. „Ak to má znamenať, že svoju účasť na tomto prejave úcty odmietaš,“ prísne naňho pozrela, „tak je mi, milý môj, ľúto, ale žiadna svadba nebude. Načo je mi doma chlap, ak sa mám obetovať len ja a sama kľačať na kostolnej dlažbe?!“

A tak už asi piaty rok si Teodoro de Almeida chodí vypočúť toho istého farára a tie isté chvály na nášho nebohého brata Fernanda, ktorý vo chvíli veľkého utrpenia

neodolal pokušeniu vzoprieť sa vôli Stvoriteľa a svoju rodinu, nech jej pánboh žehná, zanechal bez duchovnej opory.

Dnes už je dona Rosalinda zrelá štyridsiatnička, ale mladistvý zovňajšok a sviežosť by jej mohol kadekto záviďieť. Keď ju postihlo to nešťastie a ovdovela po druhý raz, mala tridsaťsedem rokov a s Macedom prežila asi dvanásť rokov. S tretím mužom nebola ešte ani rok, a už si musel poležať tri mesiace v nemocnici pre celkové vyčerpanie. „Neopovažuj sa zomrieť!“ skríkla naňho dona Rosalinda, keď videla, ako sa tacká, podopiera o stoličku a hneď nato zosúva na zem, „neopovažuj sa umrieť, čo sa mám celý život len vydávať a ovdovievateľ?!“

Mimochodom, keď sa zoznámila s Teodorom a ich vzťah napokon vyústil do sobáša, zazlievalo jej to celé mesto. Dosiaľ totiž nezabudlo na obrovskú krvavú diery v Macedovej hlave, ktorá sa nedala zakryť žiadnym obvazom, takže mu na ňu nasadili veľký klobúk, aby jeho priateľom pri rozlúčke neprišlo zle a zachovali si ho v spomienkach ako krásneho a príjemného človeka, akým aj bol. Lenže dona Rosalinda nebohému manželovi vyčítala, že práve v tomto prejavil absolútny nedostatok vkusu – nedostatok vkusu vo výbere dňa aj vo výbere zbrane. Podľa nej by si moderný, civilizovaný človek mal vybrať na samovraždu moderné a civilizované prostriedky. Veď je toľko elegantných a čistých možností, ako sa dnes možno odporúčať na druhý svet, tak prečo musel zvoliť taký krajný a barbarský spôsob, akým je výstrel z revolvera?

Ale v ten nešťastný deň na také nechutné podrobnosti ani nepomyslela. Bola celá bez seba, obviňovala všetko a všetkých, že jej skántrili muža, a vyčítala priateľom, celému Mindelu aj samému Pánu Bohu, že dovolili také zverstvo, až kým jej v nemocnici nepichli injekciu na upokojenie, po ktorej chodila ako v snách, niekoľko dní bola mimo, nejedla, nepila, dokonca začala zane-

dbávať osobnú hygienu, práve ona, ktorá vždy vyzerala, akoby práve vyšla z kúpeľne, za každých okolností navoňaná a upravená. Ťaží ju svedomie, povrávalo sa po celom meste, ten chudák sa zabil, lebo už nezniesol, ako ho podvádza s každým darebákom z Portugalska, ktorý sa zjaví na ostrove.

Keď však pominul prvý šok a zdesenie z Macedovej smrti, našlo sa veľa takých, čo zlomyseľne žartovali, že Maceda pochovali s klobúkom na hlave, aby si ho Pán Boh nepomýlil so zatúlaným jeleňom, keď pred neho predstúpi. Posmešné klebety, ktoré sa začali šíriť medzi ľuďmi a podľa ktorých Maceda priviedli do hrobu jeho parohy, začali úspešne konkurovať oficiálnej verzii o samovražde z politických dôvodov. Až s ubiehajúcimi rokmi a čoraz väčšou nespokojnosťou s vládou jednej strany začali Maceda vnímať ako prvú obeť komunistického režimu a nejaký čas po politickom obrate v deväťdesiatom roku istý JUDr. Dionísio de Sousa poslal do miestneho denníka *Hlas ľudu* otvorený list: Fernando de Macedo, jeden z najvýnimočnejších a najdrahších synov kapverdského ľudu, neúnavný bojovník za slobodu, ktorého dohnali k tragickej obeti práve v deň nezávislosti, si zasluhuje, aby jeho ostatky navždy odpočívali v mauzóleu hrdinov národa, a jedna z najvýznamnejších ulíc mesta by mala niesť jeho meno.

V tých časoch si už Maceda málokto pamätal a jeho spoluverci buď emigrovali alebo sa stiahli z politického života, takže k otázke sa nikto nevyjadroval. Ale Sousa sa nikdy nedal ľahko odradiť a o niekoľko dní vyrukoval s ďalším článkom so záhadným titulkom *Pre koho zaznel výstrel Fernanda de Macedo?* Písal v ňom, že morálnu zodpovednosť za ohavný zločin, hanebnú škvrnu, ktorú zo seba Kapverdy ešte nezmyli, nesú miestni stalinisti, a na záver dodal, že spomínaný výstrel, nesúci sa nocou ako salva z kanóna, zaznel pre vlasť,

lebo nesmrteľný Macedo bol významnou súčasťou národa, čosi ako bašta chrániaca proti každej totalite, či už zľava, zo stredu alebo sprava. Keď potom vyhlásili prvé slobodné voľby, vypracoval dokonca podrobný plán. Telesné ostatky zosnulého mali byť prenesené z neoznačeného hrobu, v ktorom ešte stále spočívali, do americkej urny so skleným vrchnákom a v slávnostnom sprievode s nimi mali na rozlúčku prejsť všetkými ulicami mesta. Nakoniec by sa na Lisabonskej ulici odslúžila omša s Te Deum a urnu v sprievode vojenskej eskorty a mestskej kapely v predpísaných uniformách by odniesli späť na cintorín, tentoraz však už na miesto vyhradené hrdinom národa.

Keď sa neskôr ukázalo, že z veľkolepého plánu nebude nič, Sousa to zdôvodnil tým, že urny nie sú súčasťou programu spolupráce sever-juh, a preto by tú Macedovu museli uhradiť hneď pri dodaní, prinajlepšom by mohli dostať dvadsaťpercentnú zľavu a požiadať o odpustenie cla, lebo urny sú podľa zákona pri dovoze oslobodené od ďalších poplatkov.

Medzi ľuďmi sa však povrávalo, že Sousu od jeho krížovej výpravy odradil vášnivý odpor vdovy po Macedovi proti „takému cirkusu“. Keď sa dozvedela o všetkých prípravách, o ktorých ju nikto neinformoval – v právnom zmysle bol Fernando de Macedo už za života verejnou osobou a ako taká po smrti nadobudol postavenie *res nullius*, teda niečoho, čo patrí celému mestu, nielen jednej osobe či rodine –, požiadala Sousu o naliehavú schôdzku medzi štyrmi očami.

Vtedy už mal Sousa advokátsku kanceláriu, otvoril si ju, keď s veľkou námahou dokončil štúdium práva, a dona Rosalinda trvala na tom, že sa s ním stretne len tam, aby – ako mu otvorene povedala hneď na začiatku – cítil väčšiu povinnosť dodržiavať profesijné tajomstvo.

Sousa na ňu čakal pred dverami kancelárie a nešetril prejavmi úcty, dokonca jej povedal, že by bol veľmi poctený, keby prijala pozvanie na pohárik, vždy si dá záležať, aby mal v bare niečo pre vzácne návštevy, medzi ne, samozrejme, patrí aj ona. Dona Rosalinda ho však bez okolok zarazila: „Nikdy nepijem, keď mám prácu, a už vôbec nie dopoludnia!“

Ešte si ani nesadla, a hneď išla k veci. „Prišla som vám niečo povedať. Viem, že vám ušiel vlak, keď sa tu robila revolúcia, a vy potrebujete nejaký odrazový mostík do politiky, život tu nie je jednoduchý, ale otvorene vám hovorím, že nedovolím, aby ste si ho urobili z Fernanda de Macedo!“ Sousa začal jachtať s vytreštenými očami, že chce len napraviť historickú krivdu spáchanú na pánu Macedovi a tak ďalej, ale ona ho zahriakla: „Nerozprávajte mi tu hlúposti, žiadna krivda sa mu nestala, zabil sa, lebo chcel, lebo bol bezočivý a nevychovaný, alebo jednoducho zbabelý! A viete prečo? Aby sa zbavil všetkých tých dlhov, čo si narobil nielen v celom meste, ale na celom svete!“

Sousu vdovina nečakaná prudkosť zneistila, a keď sa dožadoval dôkazov, dona Rosalinda odvetila, že odteraz bude hovoriť, len ak sa pod prísahou zaviazne k mlčanlivosti.

Keď sa potom so Sousom rozlúčila, Sousa sa rozlúčil s Macedom a vrátil sa k nemu len raz, keď si vzdychol, že mimovládne organizácie sa stále zaoberajú iba živými a mŕtvym neprejavujú žiadnu úctu. Rozhovor s donou Rosalindou však zachoval v prísnej tajnosti. To nakoniec zodpovedalo aj jeho povesti medzi ľuďmi z mesta, že zachovanie mlčanlivosti je to jediné, čo sa naučil z právnického remesla. Na rozdiel od svojho kolegu Alíria, ostrieľaného právnika, ktorý nepovedal len to, čo nevedel, a nikdy sa neostýchal rozprávať o svojich kauzách, ako keby na promenáde debatoval o počasí.

Dona Rosalinda si teda o dôvodoch, ktoré priviedli Maceda k samovražde, myslela svoje. A povedala to aj Alíriovi, keď bola užho v kancelárii spísať pozostalosť po nebohom manželovi. Nech už sa veci mali akokoľvek, a keby aj bola pravda, že sem-tam si dožičila milenca, preto by sa ešte nijaký chlap nezabíjal. Nerobila si teda žiadne výčitky, dokonca bola presvedčená, že tragická smrť jej muža má hlbšie príčiny.

Maceda pochovala len nedávno a niektoré podrobnosti si radšej nechávala pre seba. Dobre poznala mesto, v ktorom žila od základnej školy, a veľmi dobre vedela, že nemá zmysel púšťať do obehov verziu, že nebožtíka dohnali k samovražde finančné ťažkosti. Nielenže by jej nikto neuveril, ale navyše bolo takmer isté, že by sa obrátila proti nej a ešte by ju obviňovali, že očierňuje pamiatku svojho manžela, ktorý ju tak miloval a ktorému ona nasadila nejedny parohy.

Občas si v rozhovoroch s priateľmi vzdychla, že sa už konečne musí premôcť a nájsť odvahu, aby dala do poriadku písomnosti po zosnulom manželovi. Ešte niekoľko mesiacov po tom nešťastí totiž poštu pre neho ani neotvárala, hádzala ju rovno do zásuviek písacieho stola. Keď sa navela rozhodla, že sa pripraví a začne riešiť rodinné záležitosti, musela sa veľmi ovládať, aby to nedopadlo podobným škandalom ako v tú tragickú noc. Samé nezaplatené účty a listy od veriteľov: „Pán Macedo, obalamutili ste nás tými svojimi rečičkami a nakoniec sa z vás vyklul pekný podvodník...“, „Ste obyčajný klamár, dané slovo pre vás nič neznamená, a ja to dám do novín!“, „Ak si myslíte, že na váš dlh zabudneme len preto, že nám neodpovedáte, ste na omyle, nato sú predsa súdy, aby sa postarali o neplatičov, ako ste vy...“ Keď to všetko videla, len zalamovala rukami.

Našťastie sa ešte vedela opanovať, zavrela sa do pracovne, aby ju nevidela slúžka, a potichu usedavo vzdychala. Bola bezradná. Okrem tých najväčších a najhroziivejších dlhov našla hrbu menších nezaplatených účtov, tu za cigarety, tam za fľašu whisky, nehovoriac o ďalších, ktoré prichádzali ešte mesiace po jeho smrti azda zo všetkých obchodov v okolí, ba aj z krčiem na druhej strane mesta a vzdialenejších končín.

Keby sme aj pripustili, že dona Rosalinda netušila, do akej záhuby sa ženie jej manžel, v meste sa už dlho povrávalo, že Macedo podľahol hazardu, a otvorene sa hovorilo, že práve tej noci, keď sa zabil, prehral vyše dvestotisíc v hotovosti a podpísal zmenky na ďalších štyristotisíc alebo aj viac. Vraj ani auto, čo sa v ňom vozila dona Rosalinda, mu už nepatrilo, lebo v tú noc prehral aj to.

Práve vtedy miestnu herňu známu ako Grémium klub obsadili prívrženci hnutia za nezávislosť a polícia na rozkaz nových mocipánov začala šliapať hráčom na päty. Tí si potom podľa všetkého našli útočisko v osamotenom dome neďaleko pláže v Matiote. A bolo veru dosť takých, čo tvrdili, že tej noci, keď krajina získala nezávislosť, videli Maceda, ako sa odtiaľ zadychčaný a s pološialeným výrazom na tvári rúti na aute.

Súvislosť medzi jeho smrťou a kartami sa síce nikdy nepotvrdila, okrem iného aj preto, že sa nikdy nikto nedožadoval zaplataenia zmieniek, ale tí, čo Maceda poznali, tvrdia, že k hazardu a stávkam mal sklon od útlej mladosti. Jeho rovesníci spomínajú, ako sa už na základnej škole podchvíľou o niečo stavil, napríklad že vymení sušienku za kus koláča, ak sa jeho vlčík bude točiť dlhšie ako spolužiakov. Vraj sa stavil len vtedy, keď mohol niečo vyhrať alebo prehrať, a na konci základnej školy už bez kariet vo vrecku neurobil ani krok.